

Z. Karvalics László

CSODA ČESKÝ KRUMLOVBAN

avagy tíz perc, amely (talán) megváltoztatott valamit a világban

Szent Wolfgang regensburgi püspököt (934–994) a magyar történelemből is jól ismerjük, hiszen Ottó császár utasítására, a passai Szent Pilgrim nyomdokába lépve egy ideig Pannóniában térített. Missziós tevékenységét követően – noha mindvégig a szerzetesi élethez vonzódott – számos fontos egyházi reform kötődik a nevéhez, valódi intézményépítő volt, s nagyvonalúságának köszönheti létrejöttét a (korábban Regensburghoz tartozó) prágai püspökség is. Életrajzírói szerint szelídség, szerénység, egyszerűség és irgalmasság jellemezte: nem csoda hát, hogy 1052-es szentté avatásakor számos csodatételéről tudtak beszámolni. (S a csodák még halála után is folytatódtak a regensburgi Szent Emmeram kolostorban lévő sírjánál.) Wolfgang csodatételeinek talán leginkább szerethető mozzanata mégis az, hogy nem a maga dicsőségét kívánta öregbíteni velük. „Akár szembeteget gyógyított ki a szenvedéséből, akár megszállottat szabadított meg, a meggyógyítottat mindig hallgatásra intette, hogy tette ne kerüljön nyilvánosságra.”

csoda történt

Gyakran járt Csehországban, s egy ilyen alkalommal a kájovi erdőben is csoda történt: egy kemény szikla nemcsak lábnyomát, hanem combjainak körvonalait is megőrizte. Ez a kődarab a mai napig az osztrák–német–cseh határ közelében fekvő Český Krumlov térségében nyilvántartott zarándokhelyek egyike. A történelmi kisváros azonban nem ezekről híres: egyedi és különleges hangulatával (vagy egy útikönyv hányaveti fordításának felejthetetlen fordulatával: faszcináló hatású kőarchitektúrájával) ejti rabul az odalátogatókat. Hogy mi marad leginkább emlékezetes a turistáknak? Van, aki a kajakokkal zsúfolt, kiszámíthatatlanul kanyargó folyó fölé emelt várkastély-komplexumra, más a vár két épületét félelmetes ívben összekötő Palást-híd látványára esküszik. Tényleg nehéz eldönteni, melyik hagy mélyebb benyomást: a vár hatszintes körtornya, a harangtorony, a boltíves erkély vagy az óvárosi Szent Vitus-templom? A zsinagógaépület, az ősi malom? Vagy ami az épületeken belül található: az 1776-ban épített barokk kastélyszínház, mai napig működő díszletmozgató mechanikájával és megőrzött eredeti jelmezeivel? A világ legnagyobb mechanikus népi betleheme? A gyerekeknek talán a generációk óta nevelgetett medvék a várárookban vagy a hatalmas kastélypark.

A sörkedvelőknek ugyan rendelkezésre áll az autentikusnak mondható helyi Eggenberg Sörfőzde, mégis ajánlatos elzarándokolniuk a Budvar sörgyárba, České Budějovicebe, vagy (igazán beavatottaknak) a szintén közeli Třeboň városkába is, hogy a legendás Regent márka örömeit élvezhessék. S ha már útra kel, ki hagyná ki Vyšší Brod 70 ezer kötetes cisztercita kolostorkönyvtárát, a Schwarzenberg facsúsztató múzeumot Chvalšinyban, Bušek vízikovács műhelyét Trhové Svinyben vagy a Klet' Csillagvizsgálót a maga üstökösgalériájával? És ez csak a jéghegy csúcsa, annyi múzeum, kiállítás és más látnivaló akad még a városban és közvetlen környékén.

Egy dolog azonban biztos: bárki, aki Český Krumlovba utazik, csak egészen véletlenül keveredik a város szélére, a centrumtól 2,5 kilométernyire, északnyugatra fekvő Vyšný kerületbe, a volt katonai övezetbe, szemügyre venni a pártállami idők pusztuló örökségét.

A „fekvés”. Érdekes dolog ez. A nagy idők viharai évszázadokon át és a két világháborúban is megkímélik a rendkívüli épített örökséget, de evvel egyúttal múzeumi létre is kárhoztatják a várost, beledermesztik saját történelmébe. A szocialista korszakban az Ausztria-közelség miatt ipart nem telepítenek ide, így a fegyverek eltűntével marad a turizmus, a Múltból táplálkozó Jelen, az épületekkel együtt öregedő lakosokkal. De vajon milyen jövőről álmodik az UNESCO világörökségi helyszínre özönlő turistacsordák patáinak szakadatlan dübörgését hallgató tizennégyezer polgár? És milyen középtávú fejlesztési tervekben hisznek a város vezetői? Történetünk első felvonása valójában itt kezdődik.

jövőtudatos

2013 közepén egy nyolc nyelven, köztük csehül is beszélő, ötdiplomás, olasz identitású svájci társadalomtudós kereste meg Český Krumlov illetékeseit. Ahhoz kérte beleegyezésüket, hogy kollégáival tervezetet készíthessenek a kerítéssel körbevett, évek óta kihasználatlanul álló 22 hektáros katonai területre egy különleges, jövőtudatos, ökológiai szempontokat figyelembe vevő lakó- és életközösség megteremtésének első lépéseként.

A látogató, Gaudenz Assenza a legjobb egyetemek (Harvard, Oxford) mellett multinacionális vállalatoknál, a Világbanknál, az ENSZ-nél és számos ország számos egyetemén és kutatóintézetében szerzett tapasztalatot, s akkor már évek óta cseh egyetemeken oktatott. 2009-ben indította el a „jövő-egyetemről” gondolkodást. Tudósok, építészek, művészek, diákok, vizionárius vállalkozók, aktivisták, filozófusok és konzultánsok együtt keresték a választ a kérdésre: milyen legyen a felsőoktatás, ha a semmiből ma kéne újra kitalálni és felépíteni? S nagyjából olyasmire jutottak, hogy

- a 21. század nagy kihívásaira reflektáljon és készítsen fel, miközben mindvégig jövő-orientált marad, és a hosszú táv perspektíváját tartja szem előtt;
- integratív fejlesztés-elven alapuljon – vagyis a felsőoktatás és a kutatás párosa játsszon katalizáló szerepet a szükségesnek mutató társadalmi innovációban (másképpen: egy új, erőszak-, egyenlőtlenség- és kizsákmányolásmentes(ebb), a disztópiákat elkerülni igyekvő világ felé tájékozódjon);
- az egyetemek fejlesztéséről szóló párbeszéd az ideális egyetem elképzelésével, dizájnjával kezdődjön, s mindig

folyamatban és fenntarthatóságban, ne elérendő állapotban vagy intézményben, ne tudományterületekben, hanem transzdiszciplínában gondolkodjanak az érintettek;

- az egyének, csoportok és társadalmak jól-léte (well-being), a kulturális és gazdasági-társadalmi regeneráció és a kölcsönös felelősségvállalás (co-responsibility) megfelelő közösségi jövőképet kínál, amelyhez hozzáigazítható a működés gyakorlata.

A kezdeményezéshez (University for the Future Initiative) csatlakozók tisztában voltak azzal, hogy nem pontszerű végeredmény, hanem az ahhoz vezető út keresése teszi értelmessé a közös gondolkodást. Az is világossá vált számukra, hogy szükség van egy kísérleti projektre, ahol az alakuló-formálódó elveket a gyakorlatban is ki lehet próbálni, ami alkalmat ad a tervezésre, új szövetségesek megtalálására. S mi más lehetne mindehhez megfelelőbb, mint egy valóságos problémákkal szembesülő valóságos közösségi tér, amelynek megkonstruálása és fejlesztése egy jövő-egyetem-előőrsnek folyamatos kihívásokat és feladatokat közvetít? Így került fokozatosan előtérbe a gondolat, hogy „lokalizálni” kellene az elképzelést, és egy konkrét helyszínen kezdeni a megvalósítást. Ez hozta végül a fiatalos külsejű és törekeny, de szívós és tapasztalt, lassan az ötödik X-hez közeledő (a prágai tavasz évében született) Gaudenz Assenzát Český Krumlovba.

tanuló falu

Amit kínált, az egy tanuló falu (Learning Village) koncepciója, amelynek sikeres megvalósításából és tapasztalataiból később az egész városra (Learning City), s talán a régióra (Learning Region) is kiterjeszhető folytatás épülhet. Útjára indulhatna a Krumlovia Projekt, amely nevét ugyan arról a helyről kapja, ahol fizikailag létrejön, ám célja, hogy olyan modellt, minta-fejlesztést alkosson, ami követhető, sokszorosítható, továbbfejleszhető, másolható a világ más pontjain is. Hátha éppen itt sikerül valamit eltalálni abból, ahogyan a jövő alakítható, formálható vagy teremthető. S hátha mindez a település lakóinak is jó lesz, új életet, új lendületet ad, a gótikus, reneszánsz és barokk épületek mellé egyfajta szellemi reneszánsz levegőjét is elhozza.

Mivel a város már évek óta próbálkozott piaci alapon rendezni a terület sorsát, mindenféle eredmény nélkül, s mivel a természetvédelmi hatóságoknak is tetszett az erősen „zöld” és „öko”-kiindulású elképzelés, ideiglenes és feltételes szövetség kötötték a kutatók és a polgármesteri hivatal között: az első bejelentkezéstől számított alig néhány hónap múlva, 2013 őszén megszületik és kétoldalú aláírásra kerül az együttműködés elindításának feltételeit rögzítő Memorandum. Elkezdődhet a második felvonás.

A zöld lámpa magas fokozatba kapcsolja a Krumlovia munkacsoportot (Krumlovia Working Group), a tervezés és a megvalósítás részletein gondolkodó önkéntesek egyre bővülő csapatát, és a Krumlovia Csoportot (Krumlovia Group), a majdani jövő-egyetem campusának és a területen megvalósítandó építkezések intézményesült gazdáját és felelősét. Igazi alkotófolyamat kezdődik, hamarosan testet ölt a kiinduló koncepció, amely a fejlesztési központként felfogott egyetemi láb (vagy „lab”, laboratórium) köré hasonló elveken alapuló óvodát, általános- és középiskolát, felnőttoktatást, könyvtárat, kulturális központot rendel – de közösségi állatkertet, mintafarmot és idősek otthonát is, hogy valóban egyfajta mini univerzum jöjjön létre, a kapcsolatok és tevékenységek új mikrovilágával. A prágai Oldrich Hozman rajzaiból lassan kibontakozik az autómentesként elképzelt teljes terület, az organikus épületekkel, kertekkel, tavakkal, patakkal, a lakónegyeddel, a kiszolgáló üzletekkel, kávézóval, vendéglővel, gyógyszerházzal, külső parkolókkal, a zöld energia-termelő megoldásokkal és a területet a környező erdővel, mezőkkel és városrészekkel afféle biofolyosóként összekapcsoló rekreációs célú parkkal.

krumlovia.eu

És most képzeljük magunkat egy váratlan fordulattal a köztisztviselők, az építési ügyosztály, a fejlesztési részleg dolgozói meg a politikai pártok képviselőinek a helyébe. Ők ilyen még nem láttak. Jó, jó, a polgármester bátorítja ezeket a naiv értelmiségieket, de hogyan lesz ebből bármi is? Mit gondolnak ezek az (amúgy: idegen) romantikusok és utópisták, hogy pénz meg befektető nélkül valahová is eljutnak? Miféle ideológia ez, hogy a pénzek meg források pusztá ígérete is mássá tenné a dolgot, érdekek mentén torzítaná, aláaknázná. Ugyan már! Hol az üzleti terv meg a megvalósíthatósági tanulmány? Kik a stakeholderok? Kit akarnak ezek helyzetbe hozni? Kinek lesz ez jó a városatyák közül politikailag? Csak a plusz munka körvonalai látszanak, ha a projekt előreléphet, ám az nem, hogy hol csurranhat-cseppenhet valami, ha egyáltalán. És különben is.

elutasító határozat

Hiába a lakossági fórumok, hiába a szakértői megbeszélések, hiába a Krumlovia Projekt egyre nagyobb hazai és nemzetközi ismertsége. Amikor az immár könyvnyi méretűre duzzadt koncepció ismeretében megszületnek a folytatásról szóló, 2015. június 24-i önkormányzati testületi döntés előkészítő iratai, azokba rengeteg kifogás, fenntartás, kritika és ellenérv szorul. A polgármesterrel együtt hétfős előkészítő bizottság, amely a javasolt döntések formulálására hivatott, így nem nagyon tehet mást, mint elutasító határozatot szövegez: „a városi tanács nem támogatja a további megállapodást ... vagy bármilyen szerződéssel megerősített kapcsolatot” a projektet megszemélyesítő vállalkozással. A bizottság 6:1 arányban szavazza meg mindezt, az egyetlen kisebbségi vélemény a polgármesteré. A végeredmény borítékolható, a Krumlovia Projekt nem fog folytatódni. A Városi Tanács ülése csak formaság, ilyen körülmények között még Szent Otmárnak (689–759), Szent Wolfgang példaképének sem lenne sok esélye, hogy a határozaton változtasson. A harmadik felvonás minden bizonnyal a történet szomorú végét jelenti majd, amikor eljön a napja.

„Ne nyomd erősen a fűrész!” – idézi a jól ismert cseh közmondást Gaudenz Assenza, aki a napirend tárgyalása előtt szót kap a tanácsban. Arra utal, hogy nem érdemes semmilyen módon erőltetni az irányváltást: ha valaki nem akar egy adott irányba haladni, akkor nyomás hatására sem fogja meggondolni magát. Így nem is szándékozik a projekt mellett érvelni: köszönetet mond a városnak, hogy módot adott az elképzelés kibontására és finomítására, ami jól megítélhetően fordulóról fordulóra javult, fejlődött, erősödött. Így bárhogy döntsenek is, a legjobbakat kívánva

búcsúzik.

Váratlanul vita bontakozik ki a tizenöt fős tanácsban, a legfőbb döntéshozó szervben (Rada Mesta). A korábban a folytatás ellen szavazó (nem mellesleg: politikailag a polgármesterrel ellentétes oldalon álló) polgármester-helyettes immár az elutasító végzés megváltoztatását javasolja, így a tanács visszavonul, hogy zárt ülésen beszélje meg, végül milyen határozatot fogad el. Mindössze tíz perc elteltével kihirdetik az eredményt. Láss csodát: a testület (amelyben ott ül az előkészítő bizottság minden tagja) egyhangúan, 15:0 arányban az alábbi döntést hozza: „a városi tanács kész újra fontolóra venni a korábbi katonai terület rendelkezésre bocsátását a Krumlovia Projekt megvalósításának céljára, annak revíziója után, különös tekintettel a bírálatokban szereplő problematikus részek kiigazítására”.

Vajon mi történt abban a tíz percben? Miért gondolták meg magukat a városatyák? Mi játszódott le a fejükben és a lelkükben? Ki és hogyan érvelt, megfordítva a megfordíthatatlannak tűnőt?

tizenöt dühös ember

A bennem eltemetett forgatókönyv-író sokáig küzdött azért, hogy egy résztvevő beszámolóján keresztül rekonstruálni lehessen a „tizenöt dühös ember” minden megszólalását. Idővel azonban felismertem, hogy talán jobb nem tudni: így olyan értelmet tulajdoníthatunk az eseménynek, amelyet csak akarunk. Mert lesz, akinek ez csak egy megváltoztatott döntés, pusztán adminisztratív tett, a hatodik ülészak 20 napirendi pontjából a 7., az évben a 62-es számú. S lehet óvatosan csak annyit mögé gondolni, hogy milyen nagy szó már az is, hogy egy álom folytatódhat.

És lehet belelátni, mint egy csodatörténetbe, valami egészen mást is. Szimbolikusat és példázatszerűt. Mondjuk, hogy noha semmi garancia nincs rá, hogy a Krumlovia Projekt egy következő kanyarban nem fut zátonyra, és bármi meg is valósul a Vyšný körzetben, mégiscsak fontos dolog történt. Ez a tíz perc nem rengette meg a világot, de arról üzen, hogy a dolgok történhetnek máshogy is, mint szoktak. Mintha posztmodern féreglyukon keresztül, egy spirituális pillanatra egymásra találtak volna azok, akik egy szétnyítt, megbecstelenített, korrupt és kiüresedett képviselési demokrácia öntőformáiban valójában nem nagyon képviselnek már senkit és semmit, csak magukat, meg azok, akik a hatalom sáncain túl, de egyetemleges felelősségérzettől hajtva a világ jobbá tételén serénykednek, és közben egyetlen fegyverük az ész és a szív. És evvel megnyílik a remény új dimenziója: ha van kezdet, talán lehet folytatás, egyre inkább olyan, amilyennek látni szeretnénk. Ha Český Krumlov valaha is tanuló város lesz, az első lépést evvel tette meg. Mostantól akár ezt is felfedezni vélhetjük Szent Wolfgang lábnyomában, ha arra járunk.

Gaudenz Assenza az idei ősz egy részét Kőszegen tölti majd, ösztöndíjasként, a „Kreatív város, fenntartható vidék (KRAFT)” programot elindító hazai tudományos intézményben (ISES – Institute for Social and European Studies). De vajon lesz-e magyar város, ahol folytatódik a Český Krumlov-i csoda?

felső kép | Michael Pacher (1471-1475): Szent Wolfgang és az ördög, adski-kafeteri.livejournal.com